

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

تقدم بعد توحیدی و اعتقادی الگوی عدالت و پیشرفت

مهر ماه ۱۳۹۴

رهبان فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه : اخوان کاظمی، بهرام، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور : تقدم بعد توحیدی و اعتقادی الگوی عدالت و پیشرفت
مشخصات نشر : تهران: الگوی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۸۴ ص: مصور، جدول، نمودار
فروست : سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۳۳-۳
یادداشت وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر
یادداشت : فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است
یادداشت : واژه نامه
شناسه افزوده : مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۸۰۶۲۲

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
تقدم بُعد توحیدی و اعتقادی الگوی عدالت و پیشرفت

نگارش: دکتر بهرام اخوان کاظمی (استاد علوم سیاسی دانشگاه شیراز)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۳۳-۳

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email: olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رسانند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

خلاصه.....	۵
مقدمه.....	۹
فصل اول - تبیین مفاهیم.....	۱۳
مبحث اول- نگرشی کلی به مفهوم عدالت در اندیشه سیاسی غرب.....	۱۳
مبحث دوم- مفهوم و تعاریف عدالت در اندیشه اسلامی.....	۱۵
۱- معانی لغوی عدالت.....	۱۵
۲- تعاریف عدالت در اندیشه اسلامی.....	۱۷
مبحث سوم- مفهوم ظلم و تقابل آن با توحید، تعالی و پیشرفت.....	۱۹
مبحث چهارم- مفهوم پیشرفت و تعالی.....	۲۲
فصل دوم- تقدم بُعد توحیدی عدالت در اندیشه ایران باستان.....	۲۵
فصل سوم- تقدم بُعد توحیدی عدالت از منظر فلاسفه سیاسی اسلامی.....	۳۱
مبحث اول- ابونصر فارابی.....	۳۱
مبحث دوم- ابوعلی سینا.....	۳۲
مبحث سوم- خواجه نصیرالدین طوسی.....	۳۳
فصل چهارم- تقدم بُعد توحیدی عدالت و راهکارهای قرآنی پیشرفت.....	۳۵
فصل پنجم- تقدم بُعد توحیدی عدالت در الگوی پیشرفت علوی.....	۴۹
فصل ششم- تقدم بُعد توحیدی عدالت در الگوی پیشرفت مهدوی.....	۶۱
جمع‌بندی.....	۷۶
منابع.....	۸۱

خلاصه

بر اساس آموزه های قرآنی یکی از اهداف بنیادین رسالت پیامبران الهی تحقق عدالت بوده است همه ادیان الهی، با هدف تحقق این اصل، از سوی خدای متعال به وسیله انبیای الهی نازل شدند. دین مبین اسلام هم به عنوان خاتم ادیان، تحقق عدالت را سر لوحه اهداف خود قرار داده است. انقلاب اسلامی ایران هم، همواره تحقق این آرمان سترگ الهی و بشری را در دستور کار خود داشته است و بویژه در خلال سی و پنج سال گذشته، همه گفتمان های این انقلاب دینی به این آرمان بلند توجه ویژه ایی مبذول داشته اند و در حد توان و مقدرات خویش سعی در تحقق آن داشته اند. بدیهی است طرح الگوی ایرانی عدالت و پیشرفت نیز در این راستا صورت پذیرفته است.

بیشتر مکاتب و نظام های سیاسی اعم از غربی و شرقی به موضوع عدالت و پیشرفت توجه داشته اند؛ به عنوان نمونه نظام های لیبرالیستی تحقق این دو هدف را با تعدیل قدرت و نظام های مارکسیستی با تعدیل ثروت دنبال نموده اند در همین راستا در اندیشه سیاسی جدید غرب، مفهوم عدالت و به ویژه بُعد اجتماعی آن، در قالب های انسانی و غیرروحانی بیان شده و به صورت مفهومی متغیر، نسبی و زمینی و نه در چارچوب شرایع آسمانی، بیان گشته است. اما وجه تمایز الگوی عدالت و پیشرفت اسلامی، برخورداری از زیربنا و جهت گیری توحیدی و تقدم این بُعد بر سایر ابعاد است و برخلاف اندیشه غرب، در اندیشه های اسلامی، عدالت و کلیه ابعاد آن، سرچشمه الهی داشته و در چارچوب شریعت تعریف می گردد.

شایان ذکر است که آسیب پذیری و انحطاط در جوامع فعلی، بیشتر از ناحیه فرهنگی است تا تمدنی و تکنیکی. به همین دلیل احیای فرهنگی و اعتلای جوانب معنوی، واجد نقش بی بدیل و راهبردی در اعتلاء و پیشرفت نظام اسلامی است و می توان تحقق توحید

و سپس عدالت را در اصلاح انحرافات اعتقادی و رفتاری، از مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی و راهبردهای دولتهای مُمهّد ظهور، و دولت مهدوی به شمار آورد.

در نوشتار حاضر تلاش شده است با توجه به آنکه دهه چهارم انقلاب که موصوف به دهه عدالت و پیشرفت شده است، به تبیین این دو مفهوم پرداخته شود و تعاملات دو مفهوم مذکور با توحید و حیات توحیدی و طیبه بررسی گردد و اثبات شود که در عملی نمودن الگوی ایرانی اسلامی عدالت و پیشرفت، تحقق بُعد توحیدی، واجد تقدم و اولویت است.

این نوشتار این مدعا را بر اساس مستندات و آموزه های اسلامی روایی سنجی نموده است که بنا به آموزه های قرآنی؛ پیشرفت و اعتلای واقعی و مبنایی در توحید و یکتا پرستی است و هر گونه ارتقا و رشدی در زندگی دنیایی و حیات اخروی، محصول و نتیجه اعتقاد به وحدانیت الهی و برخوردارى از حیات طیبه مؤمنانه و توحیدی است از سوی دیگر توحید و ایمان به وحدانیت الهی عالی ترین مصداق عدالت می باشد و شرک و کفر ورزی به خدای متعال به عنوان بزرگترین ستمکاری دانسته شده است، و مبنای هر گونه پسرفت و حرکت قهقرايي انسانها و جوامع انسانی به حساب می آید. به تبع آن، می توان این عاقبت را برای هر گونه ستم ورزی متصور شد. در حقیقت ظلم اصلی نشناختن حق عبودیت الهی است و عدل اصلی بجای آوردن عبادت خدا و عدم شرک به اوست و می توان اینگونه نتیجه گرفت که هر گونه رشد، و پیشرفت و تعالی مادی و معنوی در گرو توحید و عبودیت خالص الهی است و توحید خواهی هم در گرو عدالت خواهی و نفی ستم و شرک است و آیات الهی، بهترین شاهد بر این مدعا است. پس بوضوح می توان نتیجه گرفت که اصلی ترین و مبنایی ترین شاخصه جامعه پیشرفته و متعالی اسلامی، برقراری عدالت و محو ستم و ستمکاری در بستری توحیدی است و این مفروض، بیانگر تعامل توحیدی عدالت و پیشرفت می باشد.

در حقیقت خداوند متعال، برخوردار از عالی ترین میزان تعالی، والامر تبه ایی، علو، پیشرفت، تکامل و نورانیت است و به همین دلیل باید مقصد هر گونه حرکت تکاملی و تعالی جویانه باشد. بر همین مبناست که کارکرد عدالت در ابعاد نظری و عملی اندیشه اسلامی، علوی و مهدوی، بیش از آن که اقتصادی باشد توحیدی و اعتقادی و فرهنگی است، یعنی اجرای عدالت همهء إوجاجات، انحرافات، ناموزونی ها و نبود اعتدال ها را اصلاح می کند. بدین ترتیب، می توان استنتاج نمود که کارکرد عدالت در اندیشه و نظام

اسلامی، و دول علوی و مهدوی، پیش از آن که اقتصادی و معیشتی باشد، اعتقادی، عقلانی و تربیتی است و در وحله اول و در مبنا و اساساً توحیدی و اعتقادی است، یعنی اجرای عدالت کلیهٔ اعوجاجات، انحرافات، ناموزونی‌ها و نبود اعتدال‌ها را در حوزه انحرافات غیر توحیدی و اعتقادی اصلاح می‌کند و بر مبنای این اصلاح و تعدیل اعتقادی و ایمانی، تعدیل اقتصادی، اجتماعی سیاسی صورت می‌گیرد و در حقیقت هرگونه اجرای عدالت در ابعاد فرعی یاد شده الزاماً به صورت پسینی و متعاقب تحقق عدالت در عرصه توحیدی و مبتنی بر آن باید باشد و این همان تحقق مطلق و موسع عدالت بوده و ضامن تعالی و پیشرفت واقعی که همان حیات طیبه هست خواهد بود و می‌توان اذعان نمود که وجه تمایز اصلی الگوی عدالت و پیشرفت اسلامی با نمونه‌های غربی و غیر اسلامی آن، زیرساخت و جهت‌گیری الهی و تقدم بُعد توحیدی آن است.